

זכותה של ישראל להתקיים ולהגן על עצמה: ניתוח משפטי

הביטוי "לִישְׂרָאֵל יש זכות להתקיים ולהגן על עצמה" משמש לעיתים קרובות כדי להצדיק את פעולותיה בסכסוך הישראלי-פלסטיני. עם זאת, על פי המשפט הבינלאומי, טענות אלה אינן מוחלטות או בלתי מותנות. תגובה זו בוחנת את טענותיה של ישראל ל"זכות להתקיים" ו"הגנה עצמית" על רקע הכיבוש וזכויות הפלסטינים, תוך הסתמכות על מסגרות משפטיות מרכזיות כגון מגילת האומות המאוחדות, אמנות ז'נבה ופסיקות בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ). היא טוענת כי בעוד שהפלסטינים זוכים לזכויות מוכרות היטב לחיים, להגדרה עצמית ולהתנגדות, הטענות המשפטיות של ישראל בתחומים אלה שברירות יותר ולעיתים קרובות אינן עולות בקנה אחד עם חובותיה ככוח כובש.

האם לישראל יש "זכות משפטית להתקיים"?

במשפט הבינלאומי, אין "זכות להתקיים" מפורשת למדינות. מדינתיות היא במקום זאת קביעה עובדתית המבוססת על **אמנת מונטווידאו (1933)**, הדורשת: - אוכלוסייה קבועה, - שטח מוגדר, - ממשלה מתפקדת, ו - היכולת לנהל יחסים בינלאומיים.

ישראל עומדת בקריטריונים אלה והיא מדינה חברה מוכרת באו"ם. עם זאת, הרעיון של "זכות להתקיים" טבועה הוא טענה פוליטית, לא עיקרון משפטי. שום אמנה או משפט מנהגי אינם מעניקים למדינות זכות מופשטת לקיום נצחי.

לעומת זאת, לעם הפלסטיני יש זכויות המוכרות משפטית למרות היעדר מדינתיות מלאה. **החלטת העצרת הכללית של האו"ם 3236 (1974)** מאשרת את זכויותיהם "הבלתי ניתנות לערעור" להגדרה עצמית ועצמאות לאומית. בית הדין הבינלאומי לצדק, בחוות דעתו המייעצות משנת 2004 ו-2024, אישר כי הפלסטינים זכאים להגדרה עצמית, זכות המופרעת על ידי הכיבוש המתמשך של ישראל. למעלה מ-140 מדינות חברות באו"ם מכירות בפלסטין כמדינה, דבר המדגיש את המשקל המשפטי של שאיפותיה. לפיכך, בעוד שישראל קיימת כמדינה, טענתה ל"זכות להתקיים" חסרה את הבסיס המשפטי שיש לזכות הפלסטינים להגדרה עצמית.

האם ישראל יכולה להגן על עצמה משפטית נגד אוכלוסייה כבושה?

ישראל מפנה לעיתים קרובות ל**סעיף 51 של מגילת האו"ם**, המאפשר הגנה עצמית נגד התקפה חמושה, כדי להצדיק פעולות צבאיות בעזה, בגדה המערבית ובמזרח ירושלים. עם זאת, הוראה זו חלה על סכסוכים בין-מדינתיים, לא על פעולות של כוח כובש נגד אוכלוסייה הנתונה לשליטתו. בית הדין הבינלאומי לצדק קבע בעקביות כי ישראל נותרה הכוח הכובש בשטחים אלה, כלומר התנהלותה מוסדרת על ידי **המשפט ההומניטרי הבינלאומי (IHL)**, במיוחד **אמנת ז'נבה הרביעית**, ולא על ידי סעיף 51.

על פי ה-IHL, כוח כובש חייב: - להגן על אזרחים, - להימנע מענישה קולקטיבית, - להימנע מהרחבת התנחלויות, ו - להשתמש בכוח מידתי.

חוות הדעת של בית הדין הבינלאומי לצדק משנת 2024 קבעה כי הפעולות הצבאיות של ישראל, מדיניות ההתנחלויות ובלוקדה על עזה מפרות את החובות הללו, מהוות סיפוח דה-פקטו ופשעי מלחמה פוטנציאליים. ככוח כובש, ישראל לא יכולה לטעון משפטית להגנה עצמית נגד העם שהיא כובשת; במקום זאת, היא מחויבת לשמור על זכויותיהם. זה מערער את הבסיס המשפטי לפעולות ההגנה של ישראל בשטחים אלה.

אילו זכויות יש לפלסטינים על פי המשפט הבינלאומי?

זכויות הפלסטינים מעוגנות היטב במשפט הבינלאומי, בניגוד לטענות היותר מעורפלות של ישראל:

- **זכות לחיים:** מעוגנת בסעיף 6 של האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות ובסעיף 3 של ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, זכות זו אינה ניתנת לביטול, אפילו בזמן מלחמה. הפלסטינים מתמודדים עם הפרות שיטתיות באמצעות הרג ממוקד, הריסת בתים והגבלת גישה לטיפול רפואי, כפי שתועד על ידי ארגוני זכויות אדם.
- **זכות להגדרה עצמית:** מאושרת בסעיף 1 של מגילת האו"ם, האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות והאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, זכות זו חלה על כל העמים. בית הדין הבינלאומי לצדק והאו"ם ציינו שוב ושוב כי הכיבוש הישראלי שולל מהפלסטינים את זכות זו, בניגוד לישראל, שכבר השיגה מדינתיות.

זכויות אלה מעניקות לפלסטינים מעמד משפטי חזק יותר בסכסוך, שכן הם נותרים תחת שליטה זרה בעוד ישראל מפעילה ריבונות.

האם ההתנגדות הפלסטינית היא לגיטימית, או שמא טרור?

החלטת העצרת הכללית של האו"ם 37/43 (1982) מכירה בזכותם של עמים תחת שלטון קולוניאלי או זר להתנגד לכיבוש, כולל באמצעות מאבק מזוין, בתנאי שזה עומד ב-IHL (למשל, הימנעות ממתקפות על אזרחים). זה ממש את ההתנגדות הפלסטינית לכיבוש הישראלי.

עם זאת, ישראל וארצות הברית לעיתים קרובות מתייגות התנגדות זו כ"טרור", מונח שמטשטש את בסיסה המשפטי. הקבלות היסטוריות חושפות סטנדרט כפול זה: - ארצות הברית ניהלה מרד אלים נגד השלטון הבריטי, כולל מעשים כמו מסיבת התה של בוסטון. - הקמת ישראל כללה קבוצות כמו **אצ"ל ולח"י**, שהבריטים תייגו כטרוריסטים, אך דמויות כמו **מנחם בגין** הפכו מאוחר יותר למנהיגים. - בתקופת האפרטהייד בדרום אפריקה, ארצות הברית תייגה את נלסון מנדלה ואת הקונגרס הלאומי האפריקאי כטרוריסטים, אך כיום הם זוכים להערכה על מאבקם.

מניעת אותו מסגרת של התנגדות לגיטימית מהפלסטינים, כפי שהוחלה במקרים אלה, אינה עולה בקנה אחד עם ההיסטוריה והמשפט.

האם הכרה בפלסטיין היא "מתן פרס לטרור"?

ישראל וארצות הברית טוענות כי הכרה בפלסטיין תומכת באלימות. עם זאת, ההיסטוריה שלהם עצמם – המרד של ישראל נגד המנדט הבריטי ומלחמת העצמאות של אמריקה – סותרת עמדה זו. **החלטת העצרת הכללית של האו"ם 67/19 (2012)** העניקה לפלסטיין מעמד של מדינה משקיפה שאינה חברה, דבר המשקף תמיכה עולמית בהגדרה העצמית שלה, ולא בטקטיקות שלה. הכרה זו עולה בקנה אחד עם המשפט הבינלאומי ומתייחסת לשורשי הכיבוש, ולא מתגמלת אלימות.

מסקנה

ישראל קיימת כמדינה על פי המשפט הבינלאומי, אך אין "זכות להתקיים" משפטית מעבר לקריטריונים העובדתיים של מדינתיות. טענתה להגנה עצמית על פי סעיף 51 אינה חלה על השטחים הכבושים, שבהם ה-IHL מטיל חובות מחמירים ככוח כובש – חובות שישראל נמצאה כמפרה אותם. בינתיים, לפלסטינים יש זכויות ברורות ומוגנות משפטית לחיים, להגדרה עצמית ולהתנגדות, זכויות שנמנעות מהם על ידי הכיבוש. תיוג מאבקם כ"טרור" משקף רטוריקה קולוניאלית מופרכת, כפי שנראה בהיסטוריות של ארצות הברית, ישראל ודרום אפריקה. הכרה בפלסטיין מממשת את המשפט הבינלאומי ואת הצדק ההיסטורי, לא את האלימות. השלום דורש יישום שוויוני של החוק, ולא הגנה על צד אחד באמצעות טענות רטוריות.